

ЗМІШАНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ВЗАЄМОДІЄЮ ФІНАНСОВОГО ТА РЕАЛЬНОГО СЕКТОРІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

***ПРОКОПЕНКО В.Ю., Д.Е.Н., ПРОФЕСОР, ДИРЕКТОР,
МІЖНАРОДНИЙ ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНИХ
ОСВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ***

При змішаному підході до керування взаємодією фінансового та реального секторів базовим елементом є цільове створення державою фінансових умов модифікації інституційного та технологічного оточення в пріоритетних секторах. Підсумком такої політики є фактичне формування двох автономних сукупностей господарюючих суб'єктів. Перша буде орієнтована у своїй діяльності на використання нових інститутів ринкового типу (малі й середні інноваційно-активні фірми пріоритетних секторів). Друга – на застосування неформальних приватних інститутів (найбільші вітчизняні компанії).

Зрозуміло, що в такій ситуації неминуха конкуренція між традиційно домінуючими та інституційними структурами, що формуються. У випадку стихійного розвитку цього процесу існує велика імовірність придушення старими неформальними інститутами та пов'язаними з ними великими бізнес-структурами нових інститутів, що зароджуються, та інноваційних бізнес-одиниць. Лише деякими можливим інструментами «інституційної» боротьби можуть бути: існуюча система правозастосування, використання процедури банкрутства, санкції з боку адміністративних органів влади, завищення цін на продукцію, що поставляється великими компаніями тощо.

На основі дослідження інституційного та адміністративного підходу до керування взаємодією фінансового й реального секторів, можна виділити такі основні фактори.

По-перше, ключовим фактором забезпечення довгострокових взаємозв'язків фінансового й реального секторів, що створюють передумови для радикальних техніко-економічних змін і стабілізації короткострокових коливань динаміки сукупного виробництва є інституційна реформа.

По-друге, створення ринкових інститутів відбувається на умовах опору та незацікавленості в них найбільших компаній національної економіки та представників державних органів влади, які побоюються втратити доходи, що отримуються ними завдяки домінуванню нинішніх неформальних інститутів.

По-третє, спроби адміністративної компенсації неефективності фінансової системи у відсутності інституційних реформ не дозволяють створити довгостроковий механізм техніко-економічного розвитку, тому що сприяють лише одиничним актам впровадження нових організаційних, виробничих і комерційних принципів у господарську систему.

По-четверте, орієнтація на домінуючі в економіці бізнес-структури в процесі реалізації структурних пріоритетів держави без корекції сформованих інститутів обертається збереженням «непродуктивної» спрямованості підприємницької діяльності, постійним зниженням ефективності національного господарства та уповільненням інноваційних процесів.

По-п'яте, при впровадженні нових техніко-економічних принципів через «молодих» підприємців, що виступають альтернативою існуючим «лідерам» економіки, інтенсивність опору останніх впровадженню інститутів, пов'язаних з діяльністю нових форм діяльності, знижується, оскільки прямо не торкається сформованої системи інтересів і розподілу доходів найбільших компаній.

По-шосте, використання адміністративних бар'єрів конкуренції як інструмент прискорення техніко-економічних змін у довгостроковій перспективі веде до зниження зацікавленості господарюючих суб'єктів в інноваційній діяльності і, як наслідок, супроводжується падінням ефективності господарської системи в цілому.

По-сьоме, при домінуванні неформальних інститутів взаємодії держави й бізнесу часовий проміжок існування мотивів до інноваційного розвитку навіть у групи «молодих» підприємців високотехнологічного сектора досить обмежений. Причина цього – широкі можливості «непродуктивної» діяльності по досягненні компанією розміру, достатнього для входження до складу безальтернативно домінуючих у національному господарстві бізнес-структур.

І нарешті, на сучасному етапі розвитку світової економіки ефективність діяльності держави в області пошуку та поширення нових техніко-економічних принципів знижується, що пов'язане з наростанням невизначеності й динамізму техніко-економічних змін.

Сукупність цих факторів визначає можливості та обмеження економічної політики держави, на основі яких і сформований

змішаний підхід. Це свідчать, що в умовах стихійних техніко-економічних змін заміщення однієї домінуючої групи організаційних, виробничих і комерційних принципів на іншу стає можливим лише за рахунок їхнього послідовного поширення у фінансовому та реальному секторах. Вихідним моментом загальногосподарського поширення нової техніко-економічної парадигми є виникнення та інституційне закріплення адекватних їй методик ринкового фінансування. Це дозволяє різко розширити інвестиційні можливості новаторів, які впроваджують нові господарські принципи, обумовлює модифікацію мотивів поведінки господарюючих суб'єктів і на цій основі заміщення домінуючих техніко-економічних принципів на нові.

Саме таке завдання стоїть на даний момент перед сучасною Україною. Для збереження національної господарської системи в довгостроковій перспективі існуюча концепція господарювання повинна бути заміщена альтернативною моделлю, яка базується на домінуванні «продуктивних» інновацій, а не експорті обмеженої групи сировинних ресурсів. Логіка радикальних економічних змін процесів дозволяє стверджувати, що широкомасштабна комерціалізація зазначених принципів господарювання можлива лише після цілої серії інституційних інновацій у рамках взаємодії фінансового й реального секторів. Проблема лише в тому, що сформована система мотивів у національній економіці не дозволяє розраховувати на стихійність даного процесу.

Найбільші вітчизняні компанії, що отримують значні доходи зі сформованих неформальних і непрозорих приватних інститутів, не зацікавлені у звуженні сфери «непродуктивного» підприємництва. Разом з тим, серед інших груп господарюючих суб'єктів, у першу чергу серед фінансових установ, відбувається переорієнтація на пошук нових форм ведення господарської діяльності. Тому якби існували адекватні інституційні умови, від фінансових установ можна було б очікувати сплеску інноваційної активності. Іншими словами, для заміщення сформованої в Україні господарської парадигми на більш ефективну потрібно, по-перше, нівелювати ефект опору реформам з боку неформальних приватних інститутів великого бізнесу і, по-друге, створити інституційні передумови прискореного нагромадження економічними агентами знань і ресурсів, необхідних для впровадження нових організаційних, виробничих і комерційних принципів.

У зв'язку із цим доречно нагадати, що інститути є правилами

гри між індивідуумами, визначають сукупність можливостей і обмежень в економіці. У цей час для значного числа суб'єктів інституційні реформи асоціюються лише з появою додаткових зобов'язань, що не приносять нових можливостей розвитку. Завданням держави є зміна цієї ситуації.

Орієнтація в процесі реформ на великий бізнес, що отримає доходи із сучасної інституційної недосконалості, є марною. Тому провідником інституційних змін у реальному секторі повинні стати малі та середні компанії реального сектору. Причому найбільш точною характеристикою цільової групи варто вважати не вітчизняне, а перевірене західною практикою визначення малого й середнього бізнесу як фірм, у яких зайнято менше 500 співробітників і річний оборот становить кілька десятків мільйонів доларів і нижче. Такі компанії не тільки мають значні потреби у фінансуванні та потенціал інноваційного розвитку, але й на відміну від «лідерів» економіки платять значні витрати через недосконалість інституційного оточення.

Проблема лише в тому, що через відсутність необхідних грошових ресурсів і можливостей залучення ринкового фінансування адаптація ефективних інститутів перебуває на край низькому рівні. Це означає, що розглянута група господарюючих суб'єктів практично не має можливості взаємодії з фінансовими установами навіть у віддаленій перспективі. Виходить замкнуте коло: через відсутність ресурсів малі та середні компанії не можуть нести витрати на підвищення прозорості та загальної інвестиційної привабливості бізнесу, а це, у свою чергу, відлякує фінансові установи та стримує розробку нових методик ринкового фінансування. Причому найбільш критична ситуація спостерігається у високотехнологічному секторі, де крім інституційних ризиків ринкового фінансування існує значна техніко-економічна невизначеність.

Подібний «провал ринку», мабуть, варто компенсувати заходами економічної політики держави, спрямованими на формування інноваційно-орієнтованої моделі розвитку національного господарства України та перехід до ринкової взаємодії фінансового та реального секторів. Розглянемо їх більш докладно.

Вихідним моментом при переході до нової концепції економічного розвитку в Україні є визначення державою довгострокових пріоритетів соціально-економічного та технологічного розвитку. Основою стратегії повинна стати

взаємозв'язок інноваційної та інституційної політики, націленість на створення стійкого механізму забезпечення довгострокової конкурентоспроможності національної господарської системи. При цьому з метою контролю успішності реалізації економічної політики варто створити систему операційних показників, що характеризують діяльність органів державного управління. Крім найбільш загальних макроекономічних характеристик (таких, як темп росту ВВП, збільшення промислового виробництва, інфляція в споживчій сфері та ін.), які найчастіше приховують процеси зміни якості економічного росту та є доволі застарілими з точки зору аналітичної цінності, повинні бути враховані показники, які оцінюють диференціацію фінансового становища господарюючих суб'єктів, динаміку інноваційного та інституційного розвитку, міжгалузевих зрушень у національному господарстві, технологічну структуру експортно-імпорتنних потоків і т.д. Іншими словами, необхідно сформувати систему постійного моніторингу «якості» економічних процесів.

Визначивши стратегічні структурні пріоритети розвитку національного господарства, необхідно створити інституційні умови появи та широкомасштабного поширення інновацій у механізмі взаємодії фінансового та реального секторів. Успіх цієї діяльності залежить, по-перше, від самого факту появи джерел фінансування інвестицій, а по-друге, від формування системи компенсації витрат економічних агентів по адаптації нових інститутів, щоб стимулювати їх до переходу на нову інноваційну модель розвитку. Якщо провести аналогію з розподілом функцій суб'єктів фінансового й реального секторів у процесі радикальних техніко-економічних змін, то в Україні необхідний особливий клас фінансових установ, зацікавлених у проведенні повного спектра інновацій, включаючи інституційні.

Оскільки розраховувати на виникнення таких структур у рамках господарських процесів, що стихійно розвиваються в цей час, не доводиться, залишається тільки штучний шлях державної політики по створенню нових типів фінансових посередників – спеціальних фінансових установ, націлених на вкладення в пріоритетні напрямки національного техніко-економічного розвитку, але грошові кошти мають ними виділятися підприємцям лише за умови адаптації останніми ринкових інституційних нововведень.